

PRACE NAUKOWE

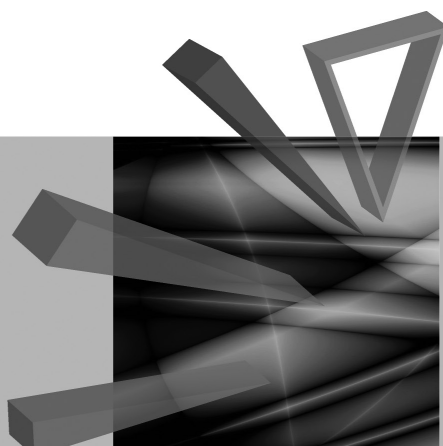
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

296

Kryzys finansowy a programowanie rozwoju jednostek przestrzennych

Redaktorzy naukowi

Stanisław Korenik

Anna Mempel-Śnieżyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: K. Halina Kocur

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-318-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Agata Bury: Deficyt budżetowy w jednostkach samorządu terytorialnego na przykładzie województwa łódzkiego	11
Piotr Bury, Paweł Dziekański: Sytuacja finansowa powiatów województwa świętokrzyskiego w latach 2008-2010	24
Jacek Chądzyński: Współpraca polskich gmin z organizacjami pozarządowymi – prezentacja wyników badań	36
Adam Dąbrowski: Rewitalizacja jako instrument polityki rozwoju regionalnego w wymiarze lokalnym.	46
Niki Derlukiewicz: Działania podejmowane w Unii Europejskiej na rzecz wspierania innowacyjności gospodarki	56
Dariusz Głuszczyk: Strategia, polityka i system innowacji w regionie – ujęcie teoretyczne	65
Piotr Hajduga: Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce a kryzys finansowy i gospodarczy	76
Krzysztof Heffner, Brygida Klemens: Koncepcje zmian i nowe procesy przestrzenne na obszarach wiejskich w Polsce	90
Marian Kachniarz: Konsolidacja a efektywność w ochronie zdrowia	102
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Idea miast partnerskich. Przykład Łodzi ..	113
Iryna Kaminska: Financial tools of stimulation of social and economic development of a region	129
Nadiya Khvyshchun: Sytuacja finansowa regionów Ukrainy: okres przed- i pokryzysowy	139
Brygida Klemens: Dostęp do usług publicznych na obszarach wiejskich województwa opolskiego	151
Stanisław Korenik: Globalizacja i gospodarka oparta na wiedzy a nowa przestrzeń gospodarcza	164
Lubov Kovalska: Questions of the assessment and building of Ukraine regions competitiveness	176
Agnieszka Krześ: Rozwój infrastruktury transportu i łączności dużych miast Dolnego Śląska w dobie kryzysu	186
Andrzej Łuczyszyn: Globalizacja i lokalizm w rozwoju lokalnym – wybrane elementy	197
Marian Maciejuk: Fundusze unijne jako źródło zasilania budżetów jednostek samorządowych na Dolnym Śląsku	205
Anna Mempel-Śnieżyk: Władze samorządowe a programowanie rozwoju lokalnego	215

Katarzyna Miszczak: Sytuacja społeczno-gospodarcza polskich województw w dobie obecnego kryzysu finansowego	227
Jarosław Michał Nazarczuk: Specjalne strefy ekonomiczne motorem wzrostu w czasach kryzysu?	241
Mirosława Marzena Nowak: Wpływ spółdzielni mleczarskich na przemiany przestrzenne, ekonomiczne i środowiskowe we współczesnej gospodarce.....	251
Oğuz Özbek: Demarcation problem of spatial planning in the normative regions of Turkey: the provincial development strategy of Kayseri.....	261
Valentina Pidlisnyuk, Lesia Sokol: Approaches to the implementation of sustainable agriculture at the local level: case of Kyiv region, Ukraine	270
Andrew B. Pochtovyuk, Katerina A. Pryakhina: Regional aspects of the management of higher economic education in Ukraine.....	277
Aldona Podgórnjak-Krzykacz: Samorząd gminny w relacjach z administracją rządową – prezentacja wyników badań	285
Jacek Potocki, Zbigniew Piepiora: Uwarunkowania rozwoju rekreacji zimowej we wschodnich Karkonoszach	295
Małgorzata Rogowska: Gospodarka oparta na wiedzy w dobie globalizacji	308
Karolina Rosomacha: Sytuacja Republiki Czeskiej w kontekście rozwoju regionalnego po roku 2000	317
Małgorzata Twardzik: Znaczenie centrów handlowych dla funkcjonowania jednostek osadniczych w strefie zewnętrznej metropolii w województwie śląskim.....	327
Kinga Wasilewska: Samorząd terytorialny kontra alternatywne metody finansowania	338
Marek Wojciechowski: Zamożność a koszt władzy samorządowej w dużych miastach polskich	348

Summaries

Agata Bury: Budget deficit in local government units on the example of Łódź Voivodeship	23
Piotr Bury, Paweł Dziekański: Financial situation of poviats in Świętokrzyskie Voivodeship in 2008-2010	35
Jacek Chądzyński: Co-operation between communities and non-governmental organizations in Poland – presentation of study results.....	45
Adam Dąbrowski: Revitalization as an instrument of regional development policy in the local dimension.....	55
Niki Derlukiewicz: Activities undertaken in the European Union to promote innovation	64

Dariusz Głuszcuk: Innovation strategy, policy and system in the region – theoretical approach.....	75
Piotr Hajduga: Special economic zones in Poland vs. financial and economic crisis.....	89
Krystian Heffner, Brygida Klemens: Concepts of changes and new spatial processes in rural areas of Poland	101
Marian Kachniarz: Consolidation vs. efficiency in health care	112
Magdalena Kalisiak-Mędelska: The idea of partner cities. The example of Łódź.....	128
Iryna Kaminska: Instrumenty finansowe stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.....	138
Nadiya Khvyshechun: Ukrainian regions financial situation: before and post-crisis period	150
Brygida Klemens: Access to public services in rural areas of Opole Voivodeship	163
Stanisław Korenik: Globalization and knowledge based on economy vs. new economic space.....	175
Lubov Kovalska: Kwestie oceny i budowania konkurencyjności regionów Ukrainy.....	185
Agnieszka Krześ: Development of transport and communication infrastructure in big cities of Lower Silesia in the time of crisis	196
Andrzej Łuczyszyn: Globalization and localism in local development – selected elements	204
Marian Maciejuk: European Union funds as the supporting source for budgets of self-government units in Lower Silesia region	214
Anna Mempel-Śnieżyk: Local authorities vs. local development programming	226
Katarzyna Miszczak: Social and economic situation of Polish voivodeships in the present financial crisis	240
Jarosław Michał Nazarczuk: Are Polish Special Economic Zones growth poles at the time of austerity?.....	249
Mirosława Marzena Nowak: Influence of dairy cooperatives on space, economic, and environmental changes in modern economy.....	260
Oğuz Özbek: Problem rozgraniczania planowania przestrzennego w normatywnych regionach Turcji: lokalna strategia rozwoju Kayseri.....	269
Valentina Pidlisnyuk, Lesia Sokol: Podejścia do wdrażania zrównoważonego rozwoju w rolnictwie na poziomie lokalnym na przykładzie regionu kijowskiego – Ukraina	276
Andrew B. Pochtovyuk, Katerina A. Pryakhina: Regionalne aspekty zarządzania wyższą edukacją ekonomiczną na Ukrainie	284
Aldona Podgórnjak-Krzykacz: Local government in its relations with central government – presentation of survey results.....	294

Jacek Potocki, Zbigniew Piepiora: Conditions for the development of winter recreation in the eastern part of the Karkonosze Mountains.....	307
Małgorzata Rogowska: Knowledge based economy in the age of globalization	316
Karolina Rosomacha: Situation of regional development in the Czech Republic after 2000	326
Małgorzata Twardzik: Impact of shopping centers for the functioning of settlement units in the outer metropolitan area in Upper Silesian Voivodeship	337
Kinga Wasilewska: Local government vs. alternative financing methods.....	347
Marek Wojciechowski: Affluence vs. the cost of local government authority in Polish major cities.....	358

Małgorzata Rogowska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

GOSPODARKA OPARTA NA WIEDZY W DOBIE GLOBALIZACJI

Streszczenie: Gospodarka oparta na wiedzy staje się nowym paradygmatem rozwoju. Czynniki rozwoju ulegają dematerializacji, nadal jednak podstawą jest kapitał ludzki, który ulega transformacji z ilości w jakość i staje się kapitałem kreatywnym. Pomimo iż wiedza i informacja są coraz łatwiej dostępne, ich określony sposób wykorzystania staje się wiedzą ukrytą, specyficzną, niedostępną dla każdego.

Słowa kluczowe: gospodarka oparta na wiedzy, globalizacja, rozwój społeczno-gospodarczy.

1. Wstęp

Współczesne procesy rozwoju społeczno-gospodarczego w coraz większym stopniu uwarunkowane są przez szereg przenikających się czynników, które mają charakter niematerialny. Są to wiedza, innowacja, ludzka kreatywność, stanowiące podstawę nowej gospodarki, określanej jako gospodarka oparta na wiedzy, napędzana przez wiedzę. Państwa, regiony, firmy i organizacje wykazujące się najszybszym tempem wzrostu to te, które najlepiej generują i wdrażają wiedzę. W efekcie współwystępujące procesy globalizacji i dematerializacji czynników rozwoju prowadzą do dywergencji. Pogłębia się bowiem różnica pomiędzy regionami, które lepiej odpowiadają na uwarunkowania rozwoju, a tymi, które nie w pełni wykorzystują swoje zasoby.

Wobec tych nowych uwarunkowań państwa narodowe stają się mniej wydajne w organizowaniu działalności człowieka i pobudzaniu jego ekonomicznej aktywności. Państwa (wg R. Floridy) stanowią tylko mało znaczące obszary, w których zachodzą przepływy i nie stanowią istotnej społeczności o wspólnym interesie ekonomicznym. Na globalnej mapie świata tymi obszarami, które liczą się najbardziej, są regiony, bowiem stanowią one naturalne strefy ekonomiczne, wykształcone w procesach historycznych. Są one związane z globalną gospodarką poprzez sieć handlu, eksportu oraz inwestycji. Regiony zazwyczaj zawierają optymalną liczbę ludzi, aby z jednej strony wykształcić powiązania ekonomiczne i wspólny interes, z drugiej – aby uzasadnić istnienie infrastruktury komunikacyjnej i powiązań transportowych, pozwalających uczestniczyć w procesach globalnych¹.

¹ R. Florida, *Toward the learning regions*, „Futures”, Tom. 27, Nt. 5/1995, s. 531.

Celem artykułu jest omówienie uwarunkowań kształtowania się gospodarki opartej na wiedzy w dobie globalizacji.

2. Proces globalizacji

Pomimo iż pojęcia „globalizacja” zaczęto powszechnie używać stosunkowo niedawno, ponieważ dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX wieku badacze historii gospodarczej odnaleźli jej źródła w odległych wiekach. Początki tego procesu sięgają XV i XVI wieku, czyli okresu wielkich odkryć geograficznych i zamorskich działalności kompanii handlowych. Wtedy to nastąpił dynamiczny rozwój transportu długodystansowego oraz znacznie wzrosły możliwości wzajemnego komunikowania się między ludźmi². Za kolejną ekspansywną fazę procesu globalizacji uważa się drugą połowę XVIII wieku i wiek XIX. W tamtych czasach miała miejsce rewolucja przemysłowa, której towarzyszyły liczne odkrycia technologiczne. Pozwalało to na łatwiejsze i szybsze kontaktowanie się ludzi. Milowym krokiem w postępie globalizacji stało się wówczas wynalezienie telegrafu oraz radia³. Ostatnim i wciąż trwającym etapem jest ostatnie ćwierćwiecze, kiedy to dokonano znaczących odkryć wirtualnych. Rewolucja komputerowa, wdrażanie i upowszechnianie się Internetu spowodowały powstanie nowej przestrzeni wirtualnej oraz nowej epoki – ery technologii informacyjnych.

Globalizacja jest więc procesem jakościowym powodującym nie tylko geograficzne poszerzenie stosunków międzynarodowych, ale także – co ważniejsze – funkcjonalną integrację rozproszonych po całym świecie działań. Spowodowało to wzrost współzależności oraz przechodzenie od pośrednich do bezpośrednich form powiązań. Globalizacja nadała nową jakość procesowi internacjonalizacji i spowodowała, iż zaczęto postrzegać świat jako nowy porządek, w którym pojawiły się nowe rynki, np. globalne rynki finansowe; nowe narzędzia przekazu, np. przekaz elektroniczny, internet; nowi aktorzy, np. wielkie korporacje, ugrupowania regionalne, instytucje globalne; nowe zasady i sposób funkcjonowania instytucji.

Międzynarodowa integracja gospodarcza jest elementem globalizacji, z tego też powodu obecnie ulega ona poszerzeniu i pogłębieniu. W warunkach globalizacji spotykamy się z integracją licznych działań, procesów, podmiotów gospodarczych, rynków i gospodarek. W efekcie powstają globalne sieci powiązań produkcyjnych, technologicznych, finansowych i handlowych między krajami i firmami na świecie. Globalizacja gospodarki światowej jest zatem procesem pogłębionej integracji międzynarodowej, w którym zachodzi scalanie się rynków w taki sposób, iż zacierają się granice między rynkami krajowymi i rynkami globalnymi⁴. Warto przy okazji zazna-

² M. Noga, M.K. Stawicka, *Globalizacja a konkurencyjność w gospodarce światowej*, Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2008, s. 73-74.

³ W. Wosińska, *Oblicza globalizacji*. Wyd. Smak Słowa, Sopot 2008, s. 27.

⁴ Tamże, s. 19.

czyć, że integracja realizowana w skali regionalnej może się przyczyniać do ograniczenia ryzyka związanego z czynnikami niepewności w gospodarce światowej.

Najwidoczniejszy wpływ na przyspieszenie procesu globalizacji wywarły nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne. Gwałtowny rozwój innowacji w mikroelektronice i połączenie technologii komputerowej, telekomunikacyjnej i radiowo-telewizyjnej spowodowały dynamiczny rozwój przekazu informacji. Takiego typu innowacje często obniżyły koszt przetwarzania i przesyłania informacji i stworzyły możliwości integracji dźwięku, głosu, tekstu, obrazu i grafiki w multimedialnych programach oraz zdalny dostęp do nich. Współcześnie, dzięki nowym wynalazkom na skalę światową, wykorzystywane są nowe techniki produkcji, zarządzania i logistyki, natomiast czas przekazywania informacji czy zawierania transakcji finansowych skrócił się do kilku sekund.

Na uwagę zasługują również dwa procesy, których skala stale przybiera na sile, nieodłącznie związane z szybko postępującym procesem globalizacji. Rozwój technologii wymagał kosztownych badań. Wielkie korporacje, ponosząc te nakłady, dążyły do tego, aby je prędko amortyzować poprzez produkcję i sprzedaż na możliwie największym rynku i osiągnięcie korzyści skali i przewagi konkurencyjnej w sferze kosztów. Rozwiązanie tej sytuacji znaleziono w kosztowym zróżnicowaniu krajów, a konkretnie w offshoringu⁵.

Do intensyfikacji procesu globalizacji przyczyniły się także czynniki o charakterze socjoekonomicznym, tj. ujednolicenie preferencji konsumentów oraz wzrost ich wymagań. Jest to związane z rozwojem technik transportu i komunikacji, bowiem to one ułatwiły przepływ nie tylko towarów i informacji, ale również ludzi w celach biznesowych czy też turystycznych. Globalny rynek mediów i produktów kultury przyczynia się do szybkiego przepływu wiadomości i przekazywania określonych wzorów oraz stylów życia i konsumpcji, co powoduje w efekcie kształtowanie się nowych wartości i potrzeb oraz globalnego popytu na poszczególne towary i usługi⁶. Wszystkie wyżej wymienione czynniki w znaczący sposób zmieniły zarówno otoczenie, jak i sposób działania rynków, przemysłu i usług oraz firm i państw we współczesnej gospodarce światowej⁷.

Należy zwrócić uwagę na cechy charakterystyczne globalnego procesu, tj. jego wielowymiarowość i złożoność. Globalizacja przebiega jednocześnie w wielu dziedzinach życia stymulowana przez odrębne, lecz przenikające się różnego rodzaju działania dokonywane w tym samym czasie w różnych sferach aktywności człowieka (społecznej, ekonomicznej czy politycznej)⁸. Proces ten występuje i jednocześnie zespala działalności gospodarcze na różnych poziomach: państw, regionów, gałęzi,

⁵ W. Wosińska, wyd. cyt., s. 149.

⁶ *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, pod red. B. Liberskiej. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002, s. 25.

⁷ Tamże, s. 20.

⁸ *Zachowania podmiotów rynkowych w warunkach globalizacji*, pod red. M. Malinowskiej i B. Kucharskiej, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 16.

rynków, firm. Globalizacja cechuje się również ścisłym powiązaniem z postępem nauki, techniki i organizacji. Nieodłącznym elementem globalizacji jest kompresja czasu i przestrzeni. Kurczenie się globu następuje pod wpływem działania środków masowej komunikacji i przez gęstą sieć łączności efekty ludzkich działań mogą być odczuwalne jednocześnie na całym globie.

3. Gospodarka oparta na wiedzy

Wiedza zawsze stanowiła podstawę rozwoju, jednak coś w niej się zmieniło, dlatego dziś tak wydatnie podkreśla się jej znaczenie w procesach rozwoju. W historii możemy bowiem wskazać okresy istotnych przeobrażeń, w których wzrastała potrzeba wiedzy i jej wdrażania. Z jednej strony zachodzące współcześnie procesy rozwoju pozwoliły na przyswajanie informacji, ekspertyz, technologii w szybszym tempie i po niższych kosztach niż w przeszłości (na niespotykaną dotąd skalę). Z drugiej strony postęp technologiczny, który miał miejsce w ostatnim dwudziestolecu XX wieku, pozwolił na produkcję, transmisję i przechowywanie informacji dzięki rozwojowi technik informacyjno-komunikacyjnych (ICT)⁹. Rozwój ICT był momentem przełomowym, przyczynił się bowiem do zintensyfikowania procesów globalizacji i uczenia się, co zadziało jak koło napędowe i zainicjowało kolejne procesy. Jak wskazuje M. Castells, techniki informacyjne są dla nowych zachodzących dziś przemian tym, czym nowe źródła energii dla wcześniejszych rewolucji przemysłowych. Tym, co odróżnia obecną rewolucję techniczną, nie jest centralna rola wiedzy i informacji, lecz zastosowanie wiedzy i informacji do generowania nowej wiedzy oraz urządzeń do przetwarzania i przesyłania informacji, sprzęgnięte w kumulujące się oddziaływania pomiędzy wiedzą a jej użyciem¹⁰.

Pojęcie „gospodarka oparta na wiedzy” (*the knowledge based economy*) pojawiło się w literaturze światowej stosunkowo niedawno, ale poświęca mu się obecnie dużo uwagi. Definiuje się ją jako „nowy etap w rozwoju gospodarki oraz społeczeństwa, w którym podstawowym czynnikiem produkcyjnym jest wiedza i informacja”¹¹. Znaczącym, czwartym czynnikiem produkcji stała się wiedza. Gospodarka oparta na wiedzy (GOW) zaczęła się tworzyć po II wojnie światowej. Proces ten uległ dynamizacji w latach 80. i 90. XX wieku w związku z równie gwałtownym rozwojem technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT)¹². Dwoma podstawowymi filarami, a zarazem warunkami powstania GOW, są: społeczeństwo informacyjne oraz nowoczesne technologie. Pojęcie „społeczeństwo informacyjne” powstałe w latach 70. XX wieku, odnosiło się do rzeczywistości USA i Japonii,

⁹ D. Archibugi, B.A. Lundvall, *The globalizing learning economy*, Oxford University Press, New York 2001, s. 2 i nast.

¹⁰ M. Castells, *Społeczeństwo sieci*, Wyd. PWN, Warszawa 2007, s. 45.

¹¹ *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 156.

¹² Tamże, s. 156.

gdzie 50% PKB wytwarzane było przez sektor informacyjny. Dane społeczeństwo „staje się społeczeństwem informacyjnym, gdy osiąga stopień rozwoju wymagający stosowania nowych technik gromadzenia, przetwarzania, przekazywania i użytkowania informacji oraz wytwarza służącą temu strukturę multimedialną – telekomunikacyjną, opartą na światłowodowych infostradach”. Nowy typ społeczeństwa jest dzięki temu bardziej konkurencyjny na rynku światowym. Jego pojawienie się może ustalać pewien podział świata oraz doprowadzać do różnicowań społecznych oraz do coraz większych różnic cywilizacyjnych i gospodarczych.

Wysoki stopień nasycenia gospodarki zaawansowanymi technologiami, ustawiczna edukacja i wysoki jej poziom, a także system społeczno-ekonomiczny działający według zasady minimum państwa, maksimum rynku oraz pełna otwartość dla rozwoju przedsiębiorczości to czynniki stanowiące podstawę rozwoju GOW¹³.

Istotnym faktem jest, że w tym samym okresie i z tej samej przyczyny co GOW przyspieszenia i nowej jakości nabral proces globalizacji. Pomiedzy obydwojma procesami zachodzi sprzężenie zwrotne. Modernizacja gospodarek, polegająca głównie na rozwoju nowych technologii, wzroście zasobów wysoko wykwalifikowanych kadr, rozwoju nowoczesnych gałęzi produkcji, ma ogromne znaczenie dla długofalowego procesu globalizacji. Jednocześnie zaś postęp techniczny ulega przyspieszeniu pod presją stałego zapotrzebowania na innowacje¹⁴.

Szybki postęp techniczny powoduje, że konkurencja przybiera zupełnie odmienny kształt. Mówi się o konkurencji globalnej, która wymaga szybkiego i umiejętnego wykorzystania technologii oraz elastycznego reagowania na potrzeby rynku. Nowa konkurencja warunkuje ciągły rozwój i innowacyjność oraz wymusza na państwach, społeczeństwach, przedsiębiorstwach oraz jednostkach nieustanne podnoszenie kwalifikacji i wykształcenia.

G.W. Kołodko uważa, iż rewolucja elektroniczno-internetowa stanowi trzeci wielki przełom, który otworzył nową epokę w dziejach globalizacji. Powoduje ona, że tempo wymiany informacji jest niewyobrażalnie wysokie, natomiast szanse, jakie stwarza dla rozwoju edukacji i gospodarki, są niemierzalne¹⁵. Nowoczesność technologii informacyjnych polega na wykorzystaniu zaawansowanej mikroelektroniki i najnowszych zdobyczy telekomunikacji i ich powiązaniu, tj. na połączeniu technologii komunikacji związanych z transmisją danych z technologiami komputerowymi mającymi wpływ na przetwarzanie tych danych. Tak rozumiana technologia informacyjna ma decydujący wpływ na procesy internacjonalizacji i globalizacji. Jej rozwój powoduje „kurczenie się” czasu i przestrzeni. Minione dwie dekady XX wieku cechowały się wyjątkowym, dotąd unikatowym przyspieszeniem procesu globalnego zanikania odległości. Równolegle dochodziło do obniżenia kosztów transportu. Kluczowym przełomem było użycie technologii satelitarnych i komputerowych,

¹³ *Przemiany we współczesnej...*, s. 157.

¹⁴ Tamże, s. 154.

¹⁵ G.W. Kołodko, *Globalizacja a perspektywy rozwoju krajów posocjalistycznych*, Wyd. Dom Organizatora, Toruń 2001, s. 38.

które zminimalizowały rolę dystansu geograficznego oraz czasowego, koniecznego na wysłanie i otrzymanie informacji. Korzystanie z usług telekomunikacyjnych stawało się coraz tańsze i coraz częściej dochodziły informacje o kolejnych obniżkach cen. Pod wpływem tych zmian skala ludzkiej działalności stale się powiększa, a rynki międzynarodowe coraz częściej otwierają się na międzynarodową produkcję. Intensywnie rozwijające się środki komunikacji zdominowała technologia globalnej sieci, która uformowała podwaliny pod interaktywną wymianę myśli, idei i informacji na całej kuli ziemskiej. I tak w latach 90. XX wieku internet przekształcił się z narzędzia wyspecjalizowanego, stosowanego przez wąską społeczność naukowców, w instrument użytku ogólnospołecznego. Jest to najszybciej rozwijający się środek komunikacji¹⁶. Według badań serwisu Internet World Stats na dzień 31 grudnia 2008 r. populacja użytkowników Internetu wynosi ponad 1,5 miliarda osób¹⁷. Komunikacja umożliwiła małym graczom znalezienie się na globalnym rynku. Zpełnej transformacji uległ sposób prowadzenia interesów. Wciąż pojawiają się nowe sposoby i możliwości związane z użytkowaniem internetu w biznesie¹⁸. Wyjątkowe znaczenie przypisuje się przede wszystkim następującym jego własnościom: charakter pośredniczący i sieciowy, globalny zasięg, nieskończona pojemność wirtualna, efekty zewnętrzne, tani standard, kompresja czasu i asymetrii informacyjnej.

Dzięki nastaniu GOW przełomowe zmiany zaszły również w strukturze wewnętrznej firm. Zmiany technologiczne zdeterminowały przekształcenia w sposobie produkcji, dystrybucji i organizacji. Wybrane firmy zastosowały nowy system wdrażania oparty na technologiach informacyjnych. Podstawą nowego systemu stała się elastyczność jego wewnętrznej organizacji oraz relacji między klientem a producentem. Elektroniczny system kontroli i stosowania komponentów pozwolił zlikwidować tradycyjne ograniczenia w dostępie do energii i materiałów. Automatyzacja natomiast została zastąpiona przez „elastyczny system wytwórczy”, który umożliwił wysoki stopień dywersyfikacji produkcji. Umożliwiło to produkcję różnych towarów w sposób tani i szybki, jednocześnie dając możliwość ciągłego dostosowania się do zmieniających się zapotrzebowań rynku. Zmiany zaszły również w samej strukturze przemysłu, hierarchizację zastąpiono siecią firm specjalizujących się w różnych dziedzinach.

Jedną z koncepcji rozwoju nawiązującą do gospodarki opartej na wiedzy jest „region uczący się” (*the learning region*) zaproponowany przez R. Floridę w roku 1995 w artykule *Toward the Learning Regions*¹⁹. Podejście to, odnoszące się do fenomenu przyspieszonego procesu rozwoju społeczno-gospodarczego, próbuje wyjaśnić wzrost konkurencyjności poszczególnych obszarów poprzez model kolektywnego i instytucjonalnego uczenia się. Regiony uczące się mają cechy marschalowskiego

¹⁶ *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, red. B. Liberska, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002, s. 85.

¹⁷ <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>.

¹⁸ *Globalizacja...*, s. 85-86.

¹⁹ R. Florida, *Toward the learning...*, s. 527-536.

dystryktu przemysłowego, gdyż stanowi on w praktyce jego wyższe stadium rozwoju i jest od niego bardziej elastyczny, stale się bowiem zmienia, tworząc radykalne innowacje technologiczne, zdobywając nowe rynki²⁰.

W takim układzie koncepcja regionu uczącego się nawiązuje do koncepcji uczącej się organizacji. Region jest płaszczyzną, w której wykształca się specyficzna kultura uczenia się, a wraz z procesami decentralizacji i upodmiotowienia społeczności regionalnych wytwarzają się liczne relacje i powiązania o charakterze poziomym (sieci). Głównymi aktorami w tym procesie stają się organizacje edukacyjne i małe średnie przedsiębiorstwa. Aby wytworzyć regionalną kulturę uczenia, musi zaistnieć współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami a podmiotami edukacyjnymi oraz inicjowanie powiązań sieciowych między nimi. Procesy innowacyjne decydujące o innowacyjności przedsiębiorstw powinny powstawać w wyniku interakcji z innymi podmiotami, a więc w wyniku uczenia się poprzez interakcję (współpraca przestrzenna)²¹. Poprzez interakcje powstaje najbardziej wartościowa wiedza – nie dająca się skodyfikować – wiedza ukryta (*tacit knowledge*). Ponieważ nie daje się łatwo przetransponować do innych organizacji, jest wiedzą najbardziej pożądaną, na której opiera się przewagę konkurencyjną. Firmy i regiony, które odniosły sukces, pilnie strzegą tej wiedzy.

Region tradycyjny przekształca się więc w region uczący się poprzez tworzenie sieci, zmianę struktury zatrudnienia i jakości kapitału ludzkiego, a także poprzez infrastrukturę informacyjną i komunikacyjną zorientowaną globalnie, która staje się najważniejszą składową rozwoju.

Teoria regionu uczącego się nie jest pierwszą, która zwraca uwagę na te kwestie. Można tutaj wskazać koncepcję Portera (1990), która podkreśla znaczenie lokalnych powiązań między przedsiębiorstwami dla wzmacniania ich konkurencyjności w szerszej skali przestrzennej. Lundvall i Johnson (1994) podkreślają, że skoro wiedza jest najważniejszym zasobem w nowej gospodarce, to uczenie się jest najważniejszym procesem. Taką tezę połączyli z innowacją rozumianą jako interaktywne uczenie się, w opozycji do bardziej jednostronnego transferu wiedzy, technologii i kompetencji. Istotnym aspektem jest więc rozwijanie infrastruktury umożliwiającej wzajemne uczenie się. Skoro więc interaktywne uczenie się uznawane jest za podstawę procesu innowacji, staje się również najistotniejszym składnikiem strategii zmierzających do zwiększania innowacyjności gospodarki. Według Asheim (2000) należy dążyć do wspierania organizacji „uczących się”, które wspierają uczenie się wszystkich jej członków i mają zdolność do ciągłego przekształcania się, a w związku z tym dostosowywania do stale zmieniającego się środowiska poprzez rozwój innowacji. Takie organizacje muszą polegać na silnym zaangażowaniu pracowników, horyzontalnej współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami w ramach powiązań sieciowych oraz in-

²⁰ S. Korenik, *Miejsce region uczącego się w gospodarce informacyjnej*, [w:] *Problemy społeczeństwa informacyjnego*, red. A. Szewczyk, Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007, s. 201.

²¹ M. Fic, *Wspieranie międzynarodowego uczenia się od siebie – rola klastrów i regionów wiedzy* <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/75/7.pdf>.

teraktywnych systemach innowacji, przede wszystkim na szczeblu regionalnym. To wraz z niezbędnymi zmianami o charakterze organizacyjnym i instytucjonalnym na różnych szczeblach (od lokalnego do krajowego) doprowadzi do upowszechnienia się regionów „uczących się”. Amin i Thrift (1995) wykorzystują koncepcję instytucjonalnej gęstości (*institutional thickness*) do zrozumienia rozwoju nastawionych na współpracę, elastycznych organizacji „uczących się”. W tej koncepcji podstawą rozwoju i konkurencyjności jest budowanie relacji opartych na zaufaniu i współpracy między różnymi instytucjami i ustanowienie innowacyjnego środowiska²².

4. Zakończenie

W społeczeństwie sieciowym, charakteryzującym współczesne procesy społeczno-ekonomiczne, kapitał, informacje, innowacje przemieszczają się szybciej niż w rzeczywistej przestrzeni geograficznej. To powoduje, że globalizująca się gospodarka staje się hiperaktywna, co prowadzi do zmiany postrzegania czasu i miejsca. Miejsce (miasto, region) nadal jednak tworzy ramy fizycznej przynależności, stanowi podstawę ludzkich interakcji i jest forum wymiany doświadczeń i wiedzy. Gospodarka oparta na wiedzy staje się nowym paradygmatem rozwoju. Czynniki rozwoju ulegają dematerializacji, nadal jednak podstawą jest kapitał ludzki, który ulega transformacji z ilości w jakość i staje się kapitałem kreatywnym. Pomimo iż wiedza i informacja stają się coraz łatwiej dostępne, ich określony sposób wykorzystania staje się wiedzą ukrytą, specyficzną, niedostępną dla każdego.

Kreatywność jest silnie powiązana z kategorią wiedzy czy innowacji. Według R. Floridy gospodarka jest napędzana jednak nie przez informację czy wiedzę, ale przez ludzką kreatywność²³. Oznacza ona zdolność do tworzenia oryginalnych, nowych form. Jest ona różnorodna i wielowymiarowa. Florida wyróżnia trzy powiązane ze sobą i wzajemnie zależne rodzaje kreatywności²⁴.

Literatura

- Archibugi D., Lundvall B.A., *The Globalizing Learning Economy*, Oxford University Press, New York 2001.
- Castells M., *Spółeczeństwo sieci*, Wyd. PWN, Warszawa 2007.
- Fic M., *Wspieranie międzynarodowego uczenia się od siebie – rola klastrów i regionów wiedzy* <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/75/7.pdf>.

²² R. Normann, *Can regions learn? Critical assessment of regions as arenas for regional development*, *AI & Soc* (2005) 19, s. 522 i nast.; <http://www.springerlink.com/content/w34v57j587340521/fulltext.pdf>.

²³ R. Florida, *Entrepreneurship, Creativity, and Regional Development*; http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/Entrepreneurship_Creativity_and_Regional_Development.pdf, s. 2.

²⁴ Tamże, s. 3.

- Florida R., *Entrepreneurship, Creativity, and Regional Development*, http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/Entrepreneurship_Creativity_and_Regional_Development.pdf.
- Florida R., *Toward the learning regions*, „Futures”, t. 27, Nt. 5/1995.
- Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, red. B. Liberska, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002.
- <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>.
- Kołodko G.W., *Globalizacja a perspektywy rozwoju krajów posocjalistycznych*, Wyd. Dom Organizatora, Toruń 2001.
- Korenik S., *Miejsce regionu uczącego się w gospodarce informacyjnej*, [w:] *Problemy społeczeństwa informacyjnego*, red. A. Szewczyk, Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- Noga M., Stawicka M.K., *Globalizacja a konkurencyjność w gospodarce światowej*, Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2008.
- Normann R., *Can regions learn? Critical assessment of regions as arenas for regional development*, *AI & Soc* (2005) 19, s. 522 i nast., <http://www.springerlink.com/content/w34v57j587340521/fulltext.pdf>.
- Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.
- Wosińska W., *Oblicza globalizacji*. Wyd. Smak Słowa, Sopot 2008.
- Zachowania podmiotów rynkowych w warunkach globalizacji*, red. M. Malinowska i B. Kucharska, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.

KNOWLEDGE BASED ECONOMY IN THE AGE OF GLOBALIZATION

Summary: Knowledge economy is becoming a new paradigm of development. We can observe the dematerialization of development factors based on human capital, which transforms from quantity to quality and becomes a creative capital. Despite the fact that knowledge and information are becoming more available, their use is defined as the tacit knowledge, specifically inaccessible to everyone.

Keywords: knowledge-based economy, globalization.